

ВИКЛИКИ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ ТА СТРАХОВОГО РИНКУ: СУЧАСНИЙ СТАН

CHALLENGES IN THE BANKING SECTOR AND INSURANCE MARKET: THE CURRENT STATE

УДК 336.71:368.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.9-4>

Неізвестна О.В.

к.е.н., доцент,
директор,
Навчально-науковий інститут економіки,
управління та адміністрування,
Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Шепель І.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри підприємництва,
обліку та фінансів,
Херсонський державний
аграрно-економічний університет

Nieizviestna Olena

Donetsk National University
of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky
Shepel Inesa
Kherson State Agrarian
and Economic University

У статті висвітлено ключові особливості розвитку та функціонування банківської сфери та страхового ринку з позиції викликів сьогодення. Розглянуто динаміку кількості комерційних банків в Україні та визначено, що станом на 1 листопада 2023 року в Україні функціонувало 63 комерційні банки. Проаналізовано сучасний стан розвитку та функціонування банківської сфери в Україні та з'ясовано, що повномасштабна російсько-українська війна значно вплинула на банківську систему, змінивши її функціонування та запровадивши нові обмеження. Проаналізовано особливості розвитку та функціонування страхового ринку в Україні та встановлено, що попри всі труднощі, викликані війною, український страховий ринок у 2023 році продовжив активно відновлюватися. Визначено, що завдяки злагодженим діям Національного банку України банківська система та страховий ринок надійно функціонують у воєнних умовах.

Ключові слова: банківська сфера, страховий ринок, фінансові послуги російсько-українська війна.

The article highlights the key features of the development and functioning of the banking sector and the insurance market from the perspective of today's challenges. The article examines the dynamics of the number of commercial banks in Ukraine and determines that as of November 1, 2023, there were 63 commercial banks in Ukraine. The current state of development and functioning of the banking sector in Ukraine is analyzed and it is found that the full-scale Russian-Ukrainian war has significantly affected the banking system, changing its functioning and introducing new restrictions. The article analyzes the peculiarities of development and functioning of the insurance market in Ukraine and establishes that, despite all the difficulties caused by the war, the Ukrainian insurance market continued to recover actively in 2023. It has been found that through the use of insurance mechanisms, investment activity in the economy can be supported by sharing the risk between investors and national or international donors, with the latter being responsible for the costs of insurance and compensation for possible losses. It is determined that due to the coordinated actions of the National Bank of Ukraine, the banking system and the insurance market function reliably in wartime. It is determined that the measures necessary to restore the financial services market after the war should include the restoration of the banking sector, including recapitalization and restructuring of non-performing loans. It is found that despite the full-scale war, the banking sector of Ukraine has demonstrated significant resilience, as the liquidity coverage ratio is well above the required level. At the same time, despite all the difficulties caused by the war, the Ukrainian insurance market continues to recover, as evidenced by the growth of net insurance premiums, gross insurance premiums, total insurance payments, etc. The author suggests that in the future, further research should highlight the peculiarities of interaction of financial sector participants in the context of the challenges of the Russian-Ukrainian war with regard to the European integration aspect.

Key words: banking sector, insurance market, financial services Russian-Ukrainian war.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російського агресора стало глобальним викликом для сучасної України, адже виникла нагальна потреба у розробленні та реалізації заходів державної політики щодо подолання викликів російсько-української війни. З початком бойових дій фінансова система України зазнала серйозного потрясіння, однак змогла адаптуватися до нових умов функціонування та продовжує здійснювати свою діяльність. Проте певні обставини призвели до змін у банківській сфері та страховому ринку, які вплинули на безпеку банківського та страхового ринку та призвели до змін у системах цих структур. Тому аналіз банківської та страхової системи та визначення основних ризиків для їх функціонування в Україні є актуальною темою дослідження в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань розвитку та функціонування

банківської сфери та страхового ринку займається багато вчених. Зокрема, Ситник Н. та Прицак Я., вивчаючи особливості банківської системи України в умовах війни, наголошують, що воєнні дії на території України суттєво впливають на банківську систему, однак завдяки регулюванню та ефективній діяльності Національного банку України банківська система швидко адаптувалася до величезних змін і надійно функціонує попри війну. На думку вчених, у повоєнний період для фінансових установ актуальним буде відновлення банківської системи України шляхом впровадження ефективних оперативних заходів щодо відновлення та розвитку фінансового сектору через здійснення операційної та інвестиційної діяльності [1, с. 97]. Заволока Ю., Кузьменко О. та Кузьменко В. відзначають, що у перспективі кредитний ризик буде важливим чинником фінансового здоров'я банківського сектору, реалізація якого може призвести

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6135-6524>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6728-5579>

до значного зменшення капіталу банків [2]. Гудзь Т. та Герчіков М. стверджують, що під час війни Національний банк України продовжує забезпечувати плавну грошово-кредитну політику та стабільність української валюти за допомогою ефективних монетарних процедур, захищати інтереси вкладників і кредиторів [3, с. 57]. Що стосується страхового ринку, то Попович Д., Біда М. та Закорко К. зазначають, що важливою передумовою сталого економічного зростання країни та підвищення добробуту її населення є наявність повноцінного страхового ринку. Основною функцією страхування є захист громадян і бізнесу від збитків, які можуть виникнути внаслідок настання особливих подій. Іншими словами, страховий ринок має слугувати опорою для громадян і бізнесу [4, с. 115]. Марина А. та Пеценко М. стверджують, що страховий ринок є важливим структурним елементом фінансової системи та дозволяє продавати специфічні продукти для забезпечення безпеки всієї країни. Згідно досліджень вчених, в умовах війни показники функціонування страхового ринку знизилися, однак страхові компанії продовжують свою роботу [5, с. 49].

Попри виклики російсько-української війни, питання розвитку та належного функціонування банківської сфери та страхового ринку є особливо актуальними та потребують подальшого дослідження та поглиблення.

Метою статті передбачено висвітлити ключові особливості розвитку та функціонування банківської сфери та страхового ринку з позиції викликів сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні український банківський сектор відіграє одну із провідних ролей у стабілізації суспільних настроїв, оскільки здійснює діяльність безперервно, що означає, що ситуація в країні у банківській сфері стабільна.

У ході дослідження доцільно провести аналіз зміни кількості комерційних банків в Україні. Згідно з даними таблиці 1, кількість комерційних банків за останні дев'ять років тенденційно скорочувалась щороку. Так, станом на 1 січня 2023 року в Україні функціонувало лише 67 комерційних банків, при чому, за останніми даними станом на 1 листопада 2023 року, число комерційних банків знову скоротилося до 63 одиниць. У міжбанківському секторі України майже половина комерційних банків належить іноземному капіталу, при чому зі 100%-м іноземним капіталом в Україні станом на 1 січня 2023 року функціонувало 22 комерційних банки, а станом на 1 листопада 2023 року їх кількість скоротилася на 2 одиниці.

Платоспроможність банків за дев'ять місяців 2023 року становила 109,9 млрд грн чистого прибутку проти 7,4 млрд грн за аналогічний період 2022 року. Основним чинником прибутковості банківської сфери стало збільшення процентних доходів, переважно від високоліквідних активів. Операційний дохід банків зріс на 17,9%, а чистий процентний дохід збільшився на 38,7% за перші дев'ять місяців 2023 року порівняно з аналогічним періодом минулого року. Попри збільшення витрат на відсотки внаслідок підвищення депозитних ставок, процентні доходи значно зросли. Так, чистий

Таблиця 1

Кількість комерційних банків в Україні

Період	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом
на 1.01.2008	175	47	17
на 1.01.2009	184	53	17
на 1.01.2010	182	51	18
на 1.01.2011	176	55	20
на 1.01.2012	176	53	22
на 1.01.2013	176	53	22
на 1.01.2014	180	49	19
на 1.01.2015	163	51	19
на 1.01.2016	117	41	17
на 1.01.2017	96	38	17
на 1.01.2018	82	38	18
на 1.01.2019	77	37	23
на 1.01.2020	75	35	23
на 1.01.2021	74	33	23
на 1.01.2022	71	33	23
на 1.01.2023	67	30	22
на 1.11.2023	63	28	20

Джерело: сформовано на основі [6]

комісійний дохід зріс на 5,4% з січня по вересень 2023 року порівняно з аналогічним періодом 2022 року. Крім того, темпи зростання в період дев'яти місяців 2023 поступово сповільнювалися, зокрема через слабке зростання операцій з платіжними картками. Чистий операційний прибуток до відрахувань у резерви склав 139 млрд грн, що на 23,9% більше, ніж у попередньому році. Відрахування в резерви під збитки від активних операцій зменшилися на 94,2% порівняно з попереднім роком. Загалом з початку повномасштабного вторгнення російського агресора на територію України банки створили кредитних резервів на 104 млрд грн. Станом на 1 жовтня 2023 року рентабельність капіталу банківської сфери становила 56,9% порівняно з 4,3% станом на аналогічну дату минулого року. Розраховані за дев'ять місяців податки на прибуток перевищили річні показники 2021 року. Також станом на 1 жовтня 2023 року з 63 платіжних установ лише 6 банків були збитковими зі збитками на загальну суму 155 млн грн [7].

Повномасштабна російсько-українська війна значно вплинула на банківську систему, змінивши її функціонування та запровадивши нові обмеження. Проте завдяки ретельному регулюванню з боку Національного банку України банківська система змогла адаптуватися до роботи навіть в умовах воєнного стану та гідно протистояти викликам війни. Сьогодні банківська система України є стабільною, контрольованою та ліквідною. Національний банк України, країни-партнери та міжнародні організації роблять усе, щоб фінансово підтримати нашу державу та наблизити Україну до перемоги.

Завдяки злагодженим діям контролюючих органів в особі Національного банку України національна банківська система функціонує надійно та забезпечує безперебійну роботу фінансових установ у воєнних умовах. Згідно з офіційною інформацією Національного банку України, збитки у фінансовому секторі минулого року оцінюються як помірні. Попри воєнні ризики, у банківській системі залишається достатня ліквідність для продовження безготівкових розрахунків та виконання інших зобов'язань.

Заходи, необхідні для відновлення ринку фінансових послуг після війни, мають включати відновлення банківського сектора, включаючи рекапіталізацію та реструктуризацію непрацюючих кредитів. Це важливий аспект для забезпечення ефективної роботи банків.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» від 12.09.2019 № 79-IX [8] роль головного регулятора ринку страхових послуг закріплено за Національним банком України, адже положеннями цього документа

передбачено ліквідувати Національну комісію з регулювання ринків фінансових послуг. На підставі таких повноважень Національний банк України затвердив Правила складання та подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг, зокрема це стосується ринку страхових послуг.

Тому актуальним питанням далі є розгляд особливостей розвитку та функціонування страхового ринку в умовах воєнного стану, з огляду на що особливо важливо проаналізувати поточний стан страхового ринку та проблеми, які гальмують його розвиток. Особливо в умовах воєнного стану страхування надає широкий спектр професійних фінансових послуг, а ринок страхування є найбільш капіталізованим ринком серед небанківських фінансових установ. Якщо не вивчати основні показники розвитку страхового ринку, можна сильно відстати від європейських країн і в кінцевому підсумку це призведе до економічної кризи. Сучасний стан розвитку страхового ринку в Україні супроводжується низкою проблем, таких як: недосконалість правового регулювання страхового ринку, високе податкове навантаження та нестабільна ситуація в країні, війна, недовіра споживачів страхових послуг і, головне, посилення ролі провідних регуляторів, які намагаються витіснити з ринку компанії, які не відповідають міжнародним стандартам і новим моделям розвитку страхового ринку.

Попри всі труднощі, викликані війною, український страховий ринок у 2023 році продовжив активно відновлюватися. У січні-вересні 2023 року українські страхові компанії зібрили 33,438 млрд грн чистих страхових премій, що на 28,6% більше, ніж за відповідний період 2022 року (25,995 млрд грн). За даними Національного банку України, обсяг валових страхових премій, зібраних страховиками за цей період, склав 34,142 млрд грн (+27,6%). Зокрема, премії, отримані фізичними особами, склали 20,952 млрд грн (+25,8%), а премії, отримані перестраховиками, – 736,9 млн грн (-16,3%). З січня по вересень страховики виплатили чистих відшкодувань на 11,923 млрд грн (+38,1%), а чисті платежі зросли на 33,2% до 35,7%. За даними Національного банку України, загальні страхові виплати за звітний період зросли на 38,7% до 12,027 млрд грн. Загальна сума виплат зросла з 32,8% до 35,2%. При цьому виплати фізичним особам склали 6,458 млрд грн, а виплати перестраховикам – 103,4 млн грн. Обсяг премій перестраховиків склав 3,684 млрд грн (+15,8%), зокрема премії іноземних перестраховиків склали 2,98 млрд грн (+23,1%). Обсяг накопичених резервів становив 44,889 млрд грн, що на 19,6% більше, ніж за відповідний період минулого року (37,54 млрд грн). При цьому

загальні активи страховиків зросли на 7,9% (до 73,375 млрд грн), а також на 2,5% збільшився обсяг активів, встановлених законом для формування страхових резервних фондів, і досяг 55,842 млрд грн. За даними Національного банку України, станом на 30 вересня 2023 року загальна кількість страхових компаній в Україні становила 111 (у 2022 році – 139, у 2021 році – 169), з них 12 компаній зі страхування життя [9; 10; 11].

Сьогодні Україна відчуває серйозні негативні соціально-економічні наслідки збройної агресії російського ворога. Така кризова тенденція поширилася на інші країни через міжнародні канали взаємодії. Страховий ринок, який має забезпечувати стабільне соціально-економічне середовище країни, стикається з новими проблемами та ризиками різного масштабу. На відміну від інших сфер фінансової діяльності, сутність страхування розкривається через управління та прийняття ризиків. Тому будь-яка кризова ситуація створює проблеми та напрями розвитку страхового ринку.

Нинішня ситуація в Україні полягає в тому, що через війну є проблеми з отриманням приватного страхування політичних ризиків для інвестицій. Ризик війни занадто високий для приватних страховиків, а їхні продукти дорогі для інвесторів. Таким чином, відповідальність за захист інвестицій у страхуванні лежить на державі. Завдяки використанню механізмів страхування інвестиційна діяльність в економіці може бути підтримана шляхом розподілу ризику між інвесторами та національними чи міжнародними донорами, причому останні відповідають за витрати на страхування та компенсацію можливих збитків.

Доцільно відзначити, що Верховна Рада України ухвалила законопроект № 9015 щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків [12]. Це дозволить Експортно-кредитному агентству гарантувати та перестрахувати інвестиції як міжнародних, так і українських компаній до закінчення воєнного стану. Українські експортоорієнтовані компанії отримають можливість використовувати інструменти страхування воєнних ризиків.

Варто зазначити, що функціонування страхового ринку України у невизначених ситуаціях стимулює економічну активність, оскільки деякі верстви населення готові сплачувати відповідну премію, щоб забезпечити відшкодування збитків, понесених у разі певної події. Це дозволяє їм займатися діяльністю з високим ризиком і досягати вищих, ніж очікувалося, прибутків від продуктивності, яких вони інакше не змогли б досягти. На цій підставі можна стверджувати, що функціонування страхового ринку та його швидке реагування на потреби в умовах викликів і загроз забезпечують громадянам і компаніям додаткову фінансову безпеку, підтримують соціальну стабільність і сприяють максимальній координації економічної

соціальної, гуманітарної та інших складових національної безпеки. Післявоєнний період визначає певні тенденції та зміни на страховому ринку. Зокрема, передбачено, що для подальшого розвитку ринку страхування необхідно певною мірою доопрацювати правила страхування, наприклад, правила страхування ризику втрати та пошкодження майна внаслідок пошкоджень, завданих російським агресором.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи, розкрито ключові аспекти розвитку та функціонування банківської сфери та страхового ринку в Україні в умовах сучасних викликів. Результати проведених досліджень дають підстави зауважити, що завдяки злагодженим діям Національного банку України банківська система та страховий ринок надійно функціонують у воєнних умовах. Попри повномасштабну війну, банківська сфера України продемонструвала значну стійкість, оскільки коефіцієнт покриття ліквідності значно перевищує необхідний рівень. Водночас попри всі труднощі, викликані війною, український страховий ринок продовжує активно відновлюватися, про що свідчить зростання чистих страхових премій, обсягу валових страхових премій, загальних страхових виплат тощо.

У перспективі наступних розвідок доцільно висвітлити особливості взаємодії учасників фінансової сфери в умовах викликів російсько-української війни з огляду на євроінтеграційний аспект.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ситник Н.С., Прицак Я.М. Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. *Молодий вчений*. 2023. № 6(118). С. 94–98.
2. Заволока Ю., Кузьменко О., Кузьменко В. Робота банківської системи та валютного ринку в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2346>
3. Гудзь Т.П., Герчіков М.О. Банківська система України в умовах війни. *Науковий вісник ОНЕУ*. 2023. № 1/2. С. 53–58.
4. Попович Д., Біда М., Закорко К. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2023. № 3(115). С. 110–114.
5. Марина А., Пеценко М. Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 5(05). С. 44–51.
6. Основні показники діяльності банків. Мінфін. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
7. Банківський сектор за 9 місяців 2023 року отримав 110 млрд грн прибутку. Національний банк України. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-za-9-misyatsiv-2023-roku-otrimav-110-mlrd-grn-pributku>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових

послуг: Закон України від 12.09.2019 № 79-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-IX#Text>

9. Огляд небанківського фінансового сектору, березень. 2023 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2023-roku>

10. Огляд небанківського фінансового сектору, серпень. 2023 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-serpen-2023-roku>

11. Огляд небанківського фінансового сектору, листопад 2023 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-listopad-2023-roku>

12. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків № 9015 від 14.02.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41349>

REFERENCES:

1. Sytnyk, N.S., Pritsak, Ya.M. (2023). Bankivska systema Ukrainy v umovakh viiny: ryzyky ta otsinka bezpeky [Banking system of Ukraine in war conditions: risks and security assessment]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 6(118), 94–98 [in Ukrainian]

2. Zavaloka, Yu., Kuzmenko, O., Kuzmenko, V. (2023). Robota bankivskoi systemy ta valiutnoho rynku v umovakh viiny [Operation of the banking system and currency market in war conditions]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 50. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2346> [in Ukrainian]

3. Hudz, T.P., Herchikov, M.O. (2023). Bankivska systema Ukrainy v umovakh viiny [The banking system of Ukraine in the conditions of war]. *Naukovyi visnyk ONEU – Scientific Bulletin of ONEU*, 1/2, 53–58 [in Ukrainian]

4. Popovych, D., Bida, M., Zakorko, K. (2023). Tendentsii rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Trends in the development of the insurance market of Ukraine in the conditions of martial law]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 3(115), 110–114 [in Ukrainian]

5. Maryna, A., Petsenko, M. (2023). Strakhovyi rynek Ukrainy v umovakh viiny [Insurance market of Ukraine in conditions of war]. *Tsyfrova ekonomika ta*

ekonomichna bezpeka – Digital economy and economic security, 5(05), 44–51 [in Ukrainian]

6. Minfin (2023). Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv [Main indicators of banks' activity]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat> [in Ukrainian]

7. Natsionalnyi bank Ukrainy (2023). Bankivskiy sektor za 9 misiatsiv 2023 roku otrymav 110 mlrd hrn prybutku [The banking sector earned UAH 110 billion in profit in 9 months of 2023]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-za-9-misyatsiv-2023-roku-otrimav-110-mlrd-grn-pributku> [in Ukrainian]

8. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia funktsii iz derzhavnoho rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh: Zakon Ukrainy vid 12.09.2019 № 79-IX [On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the improvement of functions of state regulation of financial services markets: Law of Ukraine dated September 12, 2019 No. 79-IX]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-IX#Text> [in Ukrainian]

9. Natsionalnyi bank Ukrainy. Ohliad nebankivskoho finansovoho sektoru, berezen. 2023 roku [Overview of the non-banking financial sector, March. in 2023]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2023-roku> [in Ukrainian]

10. Natsionalnyi bank Ukrainy. Ohliad nebankivskoho finansovoho sektoru, serpen. 2023 roku [Overview of the non-banking financial sector, August. in 2023]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-serpen-2023-roku> [in Ukrainian]

11. Ohliad nebankivskoho finansovoho sektoru, lystopad 2023 roku. Natsionalnyi bank Ukrainy [Survey of the non-banking financial sector, November 2023]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-listopad-2023-roku> [in Ukrainian]

12. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro finansovi mekhanizmy stymuliuвання eksportnoi diialnosti» shchodo strakhuvannya investytsii v Ukraini vid voiennykh ryzykiv № 9015 vid 14.02.2023 [Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine "On Financial Mechanisms for Stimulating Export Activity" regarding insurance of investments in Ukraine against war risks No. 9015 dated 02.14.2023]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41349> [in Ukrainian]